

O'ZBEKISTONDA SUD-EKSPERTLIK FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH: "E-EKSPERTIZA" PLATFORMASI ORQALI EKSPERTIZANI TAYINLASH VA HUJJATLARNI YUBORISH XUSUSIYATLARI

N.Toshtemirov

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi
Jinoyat protsessual huquq kafedrasida katta o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18441611>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-yanvar 2026 yil
Ma'qullandi: 28-yanvar 2026 yil
Nashr qilindi: 31-yanvar 2026 yil

KEYWORDS

sud-ekspertlik faoliyati,
ekspertiza tayinlash, sud
ekspertizasi, elektron
hamkorlik, protsessual
hujjatlar, raqamlashtirish, E-
ekspertiza, E-material, targ'ibot
tadbirlari, integratsiya.

ABSTRACT

Maqolada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 8-sentabrdagi PQ-270-son qarori asosida sud-ekspertlik faoliyatiga tatbiq etilayotgan raqamli islohotlar tadqiq qilingan. Xususan, sud ekspertizasini tayinlash to'g'risidagi qaror (ajrim) va ish materiallarini davlat sud-ekspertiza muassasalariga elektron axborot tizimlari orqali yuborish tartibi, ushbu jarayonning huquqiy asoslari hamda bu borada surishtiruv, tergov va sud organlari xodimlari uchun tashkil etilishi lozim bo'lgan targ'ibot tadbirlarining mazmun-mohiyati yoritilgan. Maqolada "E-ekspertiza", "E-material" va sud axborot tizimlari integratsiyasining protsessual tejamkorlik va shaffoflikni ta'minlashdagi o'rni tahlil qilingan.

O'zbekistonning bugungi huquqiy siyosatida sud-tergov faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, inson omilini kamaytirish va byurokratik to'siqlarni bartaraf etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Jinoyat, fuqarolik, iqtisodiy va ma'muriy sud ishlarini yuritishda dalillarni to'plash va baholashning muhim vositasi bo'lgan sud ekspertizasi instituti ham bugungi kunda global raqamlashtirish jarayonlaridan chetda qolmayapti.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 8-sentabrdagi "Sud-ekspertlik faoliyatini yanada takomillashtirish va sohaga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-270-son qarori soha rivojini yangi bosqichga ko'taruvchi tarixiy hujjat bo'ldi. Mazkur qaror sud-ekspertlik faoliyatida qog'ozsiz ish yuritishga o'tish, ekspertiza tayinlash va xulosalarni olish jarayonlarini to'liq avtomatlashtirishni nazarda tutadi.

Ushbu maqolada sud ekspertizasini tayinlash to'g'risidagi qaror (ajrim) va ish materiallarini davlat sud-ekspertiza muassasalariga elektron axborot tizimlari orqali yuborish tartibini tushuntirish bo'yicha targ'ibot tadbirlarini tashkil etish masalasining ilmiy va amaliy ahamiyatini tahlil qilingan.

"Sud-ekspertlik faoliyatini yanada takomillashtirish va sohaga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror sud-ekspertlik faoliyatini raqamlashtirish bo'yicha aniq maqsadlarni belgilab berdi. Xususan, qarorning 1-bandida sud-ekspertiza tashkilotlari va ekspertiza tayinlovchi organlarning axborot tizimlarini o'zaro

integratsiya qilish orqali sohada elektron hujjatlar almashinuvi hajmini 100 foizga yetkazish vazifasi qo'yilgan.

Bugunga qadar amaliyotda tergovchi yoki sudya tomonidan chiqarilgan ekspertiza tayinlash to'g'risidagi qaror va unga ilova qilingan jild-jild ish materiallarini ekspertiza muassasasiga yetkazishda asosan feldyeger xizmatidan foydalanish yoki xodimning shaxsan o'zi olib borishi usulidan foydalanib kelingan. Bu esa vaqt va moliyaviy resurslarning sarflanishiga, ayrim hollarda esa protsessual muddatlarning asossiz cho'zilishiga sabab bo'lardi.

Qayd qilingan qarorning 2-bandiga muvofiq, "E-ekspertiza" elektron axborot tizimi sud-ekspertiza tashkilotlari faoliyatiga to'liq joriy etilishi va ekspertiza tayinlovchi organlarning elektron axborot tizimlari bilan integratsiya qilinishi belgilandi. Bu shuni anglatadiki, endilikda protsessual hujjatlar jismoniy (moddiy) ko'rinishda emas, balki himoyalangan kanallar orqali raqamli formatda harakatlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorining ijrosini ta'minlash maqsadida "Sud ekspertizasini tayinlash to'g'risidagi qaror (ajrim) va ish materiallarini davlat sud-ekspertiza muassasalariga elektron axborot tizimlari orqali yuborish tartibini tushuntirish bo'yicha targ'ibot tadbirlarini tashkil etish" vazifasining belgilanganligi bejiz emas. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, har qanday mukammal dasturiy ta'minot yoki axborot tizimi yaratilmasin, agar undan foydalanuvchilar – tergovchilar, surishtiruvchilar va sudyalar tizimning imkoniyatlari va ishlash algoritmini to'liq tushunmasa, islohot kutilgan natijani bermasligi mumkin.

Targ'ibot va tushuntirish ishlari quyidagi masalalarni qamrab olishi maqsadga muvofiq:

1) "E-material" (IIV), "E-ma'muriy ish" va sud axborot tizimlari orqali "E-ekspertiza" platformasiga ulanish, ekspertiza tayinlash elektron shaklini to'ldirish, zarur fayllarni (qaror, bayonnoma, chizma va fotosuratlar) yuklash hamda ularni Elektron raqamli imzo (ERI) bilan tasdiqlash tartibi;

2) qaysi holatlarda elektron yuborish majburiyligi va qaysi holatlarda (masalan, davlat sirlari bilan bog'liq ishlarda) an'anaviy qog'oz shakli saqlanib qolishini tushuntirish. PQ-270-son qarorning 4-bandiga ko'ra, idoralararo elektron hamkorlik to'liq joriy etilgandan so'ng, "E-ekspertiza" orqali kelmagan qarorlar bo'yicha ekspertiza o'tkazilishiga yo'l qo'yilmaydi. Bu normani barcha huquqni muhofaza qiluvchi organ xodimlariga yetkazish muhim ahamiyatga ega.

Eng murakkab masalalardan biri – bu ashyoviy dalillar (giyohvand moddalar, qurol, qon namunalari va h.k.) taqdiri hisoblanadi. Elektron tizim faqat hujjatlarni yuboradi. Targ'ibot tadbirlarida elektron buyurtma berilgandan so'ng, ashyoviy dalillarni qadoqlash, shtrix-kodlash va ekspertiza muassasasiga xavfsiz yetkazishning yangi logistik zanjiri tushuntirilishi shart.

Yangi huquqiy hujjatda nazarda tutilgan mexanizmning amaliyotga tatbiq etilishi bir qancha ijobiy natijalarga olib keladi.

Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, qog'oz shaklidagi hujjat almashinuvida pochta yoki kuryerlik xizmati uchun o'rtacha 3 kundan 10 kungacha vaqt sarflanadi. Elektron tizim orqali esa bu jarayon bir necha soniyani tashkil etadi. Qarorning 3-bandida belgilangan bosqichma-bosqich o'tish jadvaliga ko'ra, 2026 yil 1 yanvardan respublika darajasida, 1 sentabrdan esa tuman (shahar) darajasida to'liq elektron almashinuv yo'lga qo'yiladi. Bu jinoyat ishlarini tergov qilish muddatlarini qisqartirishga xizmat qiladi.

“E-ekspertiza” platformasi inson omilini minimallashtiradi. Ekspertiza tayinlash to‘g‘risidagi qaror tizimga kiritilgach, u avtomatik ravishda tegishli bo‘lim va ekspertga yo‘naltiriladi. Bu jarayonda “tanish-bilishchilik” yoki hujjatlarni “orqa sana bilan” rasmiylashtirish kabi korrupsion holatlarning oldi olinadi. Qarorda belgilanganidek, ekspert xulosalari ham faqat tizim orqali taqdim etiladi, bu esa xulosaning haqiqiyligini kafolatlaydi.

Materiallarni elektron shaklda yuborish kelajakda sun‘iy intellekt texnologiyalarini qo‘llash uchun zamin yaratadi. Qarorning 5-bandida 2026 yil 1 iyulga qadar foto-, audio-, videomateriallar va matnlarni tadqiq qilishda sun‘iy intellektdan foydalanishni yo‘lga qo‘yish vazifasi belgilangan. Tergovchi materiallarni (masalan, videoyozuvni) elektron tizimga yuklaganida, sun‘iy intellekt algoritmlari dastlabki tahlilni amalga oshirishi va ekspert ishini yengillashtirishi mumkin. Sun‘iy intellekt imkoniyatlari nimalarda ko‘rinadi:

- sun‘iy intellekt inson ko‘zi ilg‘amaydigan piksellar o‘zgarishini tezkor aniqlaydi;
- biometrik ma‘lumotlar asosida katta hajmdagi bazalarga qidiruv berish;
- yozish uslubi, so‘z boyligi va grammatik qurilishlarni tahlil qilish;

Shuningdek, sud-tibbiy ekspertizasida virtual autopsiya (Virtual Autopsy) usulining joriy etilishi ham raqamli texnologiyalarning yutug‘idir. Bu usul murdani yorib ko‘rmasdan, kompyuter tomografiyasi (MSKT/MRT) yordamida ichki jarohatlarni aniqlash imkonini beradi, bu esa diniy va etik nuqtai nazardan ham, dalillarni saqlab qolish nuqtai nazaridan ham muhimdir.

Tadbirlar rejasidagi vazifalarni amalga oshirishda ayrim qiyinchiliklar yuzaga kelishi tabiiy. Targ‘ibot tadbirlari davomida quyidagi muammoli vaziyatlarga e‘tibor qaratish lozim:

1. Chekka hududlardagi tergov bo‘linmalari va sudlarda yuqori tezlikdagi internet va zamonaviy skaner qurilmalarining yetishmasligi. Qarorning 2-ilovasida (moddiy-texnika bazasini mustahkamlash dasturi) ushbu masalalar inobatga olingan bo‘lib, server qurilmalari va kompyuter texnikalarini xarid qilish rejalashtirilgan.

2. Aksariyat tergovchi va sudyalari an‘anaviy ish uslubiga o‘rganib qolgan. Shu sababli, nafaqat ma‘ruzalar o‘qish, balki amaliy treninglar va mahorat darslari o‘tkazish maqsadga muvofiq.

3. “E-material” va “E-ekspertiza” o‘rtasidagi ma‘lumot almashinuvida texnik nosozliklar bo‘lishi mumkin. Buni bartaraf etish uchun Adliya vazirligi va Raqamli texnologiyalar vazirligi hamkorligida “24/7” texnik qo‘llab-quvvatlash xizmatini yo‘lga qo‘yish zarur.

Har qanday mukammal texnik tizim ham undan foydalanuvchilarning (tergovchilar, surishtiruvchilar, sudyalari) yetarli bilim va ko‘nikmaga ega bo‘lishini talab qiladi.

Tushuntirish ishlari quyidagi asosiy yo‘nalishlarda amalga oshirilishi lozim:

- sud va tergov organlari xodimlariga “E-material” yoki sud axborot tizimi interfeysida “Ekspertiza tayinlash” tugmasidan foydalanish, kerakli fayllarni (qaror, bayonnomalar, fotojadvallar) tizimga yuklash va elektron raqamli imzo bilan tasdiqlash ketma-ketligini o‘rgatish;

- elektron tizim faqat hujjatlarni yuborishi mumkin. Ammo ekspertiza obyektlari (masalan, qon dog‘lari, giyohvandlik vositalari, qurol va h.k.) jismoniy ko‘rinishda qoladi. Targ‘ibot tadbirlarida elektron buyurtma berilgandan so‘ng, ashyoviy dalillarni ekspert muassasasiga yetkazish logistikasi va ularni qadoqlash (shtrix-kodlash) tartibi tushuntirilishi kerak;

– tizimga yuklanayotgan ma’lumotlarning konfidensialligini ta’minlash, login va parollarni himoya qilish qoidalari.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-270-son qarori va unga ilova qilingan Tadbirlar rejasi sud-ekspertlik sohasida jiddiy o‘zgarishlarni boshlab berdi. Protsessual hujjatlarni elektron yuborish tartibini tushuntirishga qaratilgan chora-tadbirlar islohotlarning muvaffaqiyatini ta’minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Sud ekspertizasi tayinlash va o‘tkazish jarayonining raqamlashtirilishi quyidagi natijalarga erishish imkonini beradi:

1. Sud va tergov organlarining ish yukini kamaytirish va faoliyat samaradorligini oshirish.
2. Fuqarolarning odil sudlovga bo‘lgan ishonchini mustahkamlash va korrupsion omillarni yo‘qotish.
3. Sud ekspertizasi xulosalarining tezkorligi va sifatini ta’minlash orqali jinoyatlarni ochish ko‘rsatkichlarini yaxshilash.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, “E-ekspertiza” platformasining to‘laqonli ishlashi nafaqat texnik ta’minotga, balki soha xodimlarining huquqiy madaniyati va raqamli savodxonligiga bog‘liq. Shu bois, belgilangan targ‘ibot tadbirlarini tizimli va sifatli tashkil etish davr talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi.
3. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Sud ekspertizasi to‘g‘risida”gi Qonuni (2010-yil 1-iyun, O‘RQ-249-son).
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 8-sentabrdagi “Sud-ekspertlik faoliyatini yanada takomillashtirish va sohaga zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-270-son qarori.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 17-yanvardagi “Sud-ekspertlik faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4125-son qarori.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni.
8. Abdumajidov G‘.A. va boshqalar. Kriminalistika: Darslik. – T.: Adolat, 2003.
9. Polatova D. (2021). O‘zbekistonda sud ekspertizasi institutini rivojlantirish istiqbollari. Yurist axborotnomasi, 2(1), 45-50.
10. ISO/IEC 17025:2017. General requirements for the competence of testing and calibration laboratories.